

Autor
Hanna Maria Cwalina

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących Nr 6
w Łomży**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość ..	7
1.3 Cele wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	8
1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy).....	8
2 Szczegółowe cele edukacyjne	9
2.1 Cele kształcenia	9
3 Materiał nauczania:.....	13
3.1 Człowiek jako istota przedsiębiorcza	13
3.2 Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	13
3.3 Świadczenie pracy	13
3.4 Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej.....	14
4 Procedury osiągania celów	15
4.1 Postulaty metodyczne	15
4.2 Proponowany podział godzin	15
4.3 Metody nauczania.....	15
4.4 Środki dydaktyczne	16
4.5 Spis wykorzystywanej literatury	17
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	17
5 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	19
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	19
5.2 Główne narzędzia kontroli	20
6 Procedury ewaluacji programu nauczania	23
7 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu.....	25
8 Bibliografia.....	27

Wprowadzenie

Program nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” w klasie technikum o specjalności obsługa turystyczna opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Program został napisany na potrzeby uczestnictwa szkoły i wybranej klasy technikum w projekcie „Szkoła Kluczowych Kompetencji” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Program niniejszy określa niezbędną wiedzę, postawy i umiejętności z zakresu gospodarki i mechanizmów nią rządzących, podejmowania pracy i działalności gospodarczej, jakie powinien posiadać współczesny obywatel. W czasach tak wielkiej konkurencji na rynku pracy każdy powinien wykazać się przedsiębiorczością i inicjatywnością, aby właściwie zaplanować swoją karierę zawodową i odnieść sukces. Absolwenci technikum o specjalności obsługa turystyczna, będą w przyszłości prowadzić małe przedsiębiorstwa, albo będą pracownikami. Znajomość procedury uruchamiania działalności, prowadzenia dokumentacji związanej z funkcjonowaniem i rozliczeniami przedsiębiorstwa jest niezbędna.

Proponowany zakres materiału nauczania uwzględnia cele i osiągnięcia zawarte w podstawie programowej, standardach wymagań egzaminacyjnych, kompetencjach kluczowych również tych niezbędnych w zawodzie technik obsługi turystycznej oraz diagnozę lokalnego rynku pracy. Program autorski wprowadza nowe treści i cele specyficzne dla zawodu, które nie są sprzeczne z zawartością podstawy programowej, a które w spójny sposób ją uzupełniają.

Program został napisany przez mgr Hannę Marię Cwalina, absolwentkę Uniwersytetu Gdańskiego, wydziału ekonomiki transportu. Autorka ukończyła studia podyplomowe z przedsiębiorczości oraz rachunkowości i finansów. Od 1993 roku pracuje jako nauczyciel przedmiotów ekonomicznych w Zespole Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących nr 6 w Łomży, gdzie prowadzi zajęcia w liceum ogólnokształcącym, profilowanym i technikum. Przez kilka lat prowadziła w szkole młodzieżowe mini przedsiębiorstwo. Była opiekunem laureata IV miejsca w II edycji Olimpiady Przedsiębiorczości i VIII miejsca w XX Olimpiadzie Wiedzy Ekonomicznej. Posiada tytuł egzaminatora dla zawodu technik ekonomista.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa do życia w kraju i Unii Europejskiej.
- Kształtowanie postawy rzetelnej pracy, przedsiębiorczości i inicjatywności.
- Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych.
- Kształtowanie umiejętności skutecznego negocjowania i rozwiązywania konfliktów.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz najważniejszych jej instytucji.
- Kształtowanie postawy rzetelnej pracy, przedsiębiorczości i inicjatywności.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
- Poznanie zasad prowadzenia i podejmowaniem i działalności gospodarczej, w tym zasad etycznych.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- identyfikować dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szersze zagadnienia stanowiące kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami,
- charakteryzować zagadnienia etyczne związane z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób mogą one wywoływać pozytywne zmiany, np. poprzez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne,
- zarządzać projektami (co obejmuje planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość),
- reprezentować swoje stanowisko i negocjować,
- pracować indywidualnie,
- współpracować w zespołach,
- dokonać oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron,
- ocenić ryzyko oraz podjąć je w uzasadnionych przypadkach,
- wykazać postawę niezależności, inicjatywności, aktywności i innowacyjności w życiu osobistym, społecznym i zawodowym,

- przyjąć zmotywowaną i zdeterminowaną postawę w kierunku realizowania celów osobistych, wspólnych, prywatnych i służbowych.

1.3 Cele wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- dokonać oceny własnej osobowości, mocnych i słabych stron pod kątem predyspozycji do prowadzenia własnej działalności gospodarczej,
- kształtować umiejętność krytycznej samooceny pod kątem zdobywania wiedzy zawodowej niezbędnej na lokalnym rynku,
- zorganizować własne działania edukacyjne uwzględniające tendencje na rynku pracy oraz w całej gospodarce,
- wykazywać się inicjatywą w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej,
- wyszukiwać i weryfikować oferty rynku pracy,
- ocenić swoje predyspozycje pod kątem ofert pracy,
- kształtować umiejętność świadomego wyboru w zakresie weryfikowania ofert pracy.

1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy)

Uczeń potrafi:

- ocenić własne predyspozycje w zawodzie technik obsługi turystycznej,
- zaplanować dalszą ścieżkę edukacyjną i karierę zawodową,
- zorganizować własny warsztat pracy,
- ocenić znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, dającego większe perspektywy zatrudnienia,
- nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą,
- sporządzić list motywacyjny i CV,
- dokonać świadomego wyboru miejsca pracy,
- uruchomić działalność gospodarczą adekwatną do posiadanych własnych kwalifikacji,
- systematycznie doskonalić swoje umiejętności i poszerzać wiedzę, która jest istotna w branży turystycznej,
- nawiązać kontakt ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym w branży turystycznej.

2 Szczegółowe cele edukacyjne

2.1 Cele kształcenia

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić pojęcia: przedsiębiorczość, osobowość, samoakceptacja,
- określić własną osobowość,
- wymienić cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego,
- scharakteryzować znaczenie przedsiębiorczych postaw dla funkcjonowania gospodarki,
- dokonać samooceny w kontekście słabych i mocnych stron własnej osobowości oraz predyspozycji do pracy w wybranym zawodzie,
- określić dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej i gospodarczej,
- wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, uczucia, motyw,
- wymienić korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie,
- rozróżnić komunikację werbalną i niewerbalną,
- zidentyfikować bariery w komunikacji,
- wskazać czynniki sprzyjające skutecznemu porozumiewaniu się,
- wyjaśnić pojęcie: asertywność,
- rozróżnić zachowania bierne, agresywne i asertywne,
- scharakteryzować postawę asertywną, agresywną i uległą,
- przygotować i dokonać autoprezentacji,
- stosować różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji, prezentacji własnego stanowiska i komunikowania się w zespole,
- wymienić sposoby rozwiązywania konfliktów,
- wykorzystywać podstawowe metody rozwiązywania konfliktów,
- rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji,
- wymienić podstawowe zasady i fazy negocjacji,
- prowadzić negocjacje w typowych sytuacjach symulacyjnych,
- rozróżnić cechy i zachowanie „twardego” i „miękkiego” negocjatora,
- wymienić zasady organizacji pracy w zespole,
- rozróżniać role (lidera, wykonawcy) przyjmowane w grupie,
- wymienić cechy lidera,
- kierować grupą i podejmować decyzje,
- pokonać bariery komunikacyjne w pracy zespołowej,
- wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową,
- zidentyfikować i charakteryzować podstawowe elementy rynku,
- opisać mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- zidentyfikować powiązania występujące pomiędzy uczestnikami procesów rynkowych,
- scharakteryzować podmioty rynku finansowego i ich działalność,

- wymienić podmioty świadczące pozostałe usługi finansowe i zakres świadczonych przez nie usług,
- wymienić źródła dochodów gospodarstwa domowego,
- objaśnić strukturę wydatków gospodarstw domowych i ich powiązanie z wielkością dochodów,
- zaplanować własny budżet domowy,
- rozróżnić formy inwestowania własnych pieniędzy,
- sklasyfikować różne formy oszczędzania pieniędzy wg płynności, ryzyka i zysku,
- obliczyć zysk z różnych form inwestowania pieniędzy,
- określić prawa przysługujące konsumentowi z tytułu niezgodności towaru z umową i gwarancji, również w działalności turystycznej,
- wymienić instytucje chroniące praw konsumenta,
- określić podstawy prawne funkcjonowania przedsiębiorcy na rynku,
- sklasyfikować przedsiębiorstwa wg różnych kryteriów,
- scharakteryzować formy organizacyjno-prawne podmiotów gospodarczych,
- określić rolę państwa w gospodarce rynkowej,
- scharakteryzować politykę fiskalną i monetarną,
- podać źródła dochodów i kierunki wydatków budżetu państwa,
- zidentyfikować podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego,
- wyjaśnić wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny,
- scharakteryzować zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce,
- przedstawić rodzaje i skutki inflacji,
- dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów integracji Polski z Unią Europejską,
- wyszukać informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski,
- wymienić największe organizacje gospodarcze na świecie, do których należy Polska,
- ocenić wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski,
- podać przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji,
- przedstawić sytuację na lokalnym rynku pracy,
- wyjaśnić istotę bezrobocia i jego mierniki,
- wymienić przyczyny, rodzaje i skutki bezrobocia,
- wymienić sposoby przeciwdziałania bezrobociu,
- zaplanować karierę zawodową,
- scharakteryzować metody aktywnego poszukiwania pracy i instytucje wspomagające,
- sporządzić cv i list motywacyjny,
- opracować dokumenty kandydata do pracy na stanowisko w przedsiębiorstwie z branży turystycznej,
- określić wymagania i predyspozycje do wykonywania zawodu technik obsługi turystycznej
- ocenić własne predyspozycje do wykonywania pracy w danym zawodzie (technik obsługi turystycznej),
- wymienić zasady przeprowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej,
- przygotować i przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną pod kątem pracy w branży turystycznej,
- zdefiniować podstawowe pojęcia i terminy z zakresu prawa podatkowego oraz prawa pracy i prowadzenia działalności gospodarczej,

- scharakteryzować zasady prowadzenia działalności gospodarczej,
- wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- podać zalety i wady prowadzenia działalności na własny rachunek,
- ocenić szanse na otwarcie działalności w branży turystycznej na lokalnym rynku,
- opisać procedurę uruchamiania działalności gospodarczej,
- wymienić składniki bilansu,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania działalności gospodarczej,
- zdefiniować koszty i przychody,
- obliczyć wynik finansowy,
- wymienić podstawowe elementy i zasady sporządzania biznes planu,
- opracować prosty biznes plan firmy działającej w branży turystycznej,
- omówić znaczenie marketingu w firmie,
- przygotować promocję swojej firmy związanej z turystyką,
- wymienić zasady zarządzania personelem w firmie,
- scharakteryzować zasady prowadzenia dokumentacji firmy i prowadzenia rachunkowości,
- sporządzić podstawowe formularze, deklaracje, dokumenty i sprawozdania finansowe związane z zatrudnieniem i prowadzeniem działalności gospodarczej,
- prowadzić książkę przychodów i rozchodów,
- przedstawić zasady rozliczeń firmy z tytułu płaconych składek i podatków.

2.2. Cele wychowania

Uczeń potrafi:

- odnosić się w sposób tolerancyjny do osób o odmiennych cechach osobowości,
- akceptować odmienne postawy i zachowania osób w zespole,
- kreślić poczucie własnej wartości oraz potrzebę ciągłego samorozwoju, doskonalenia i podnoszenia kwalifikacji,
- wykazać postawę asertywną,
- wykazać potrzebę rozwoju własnej przedsiębiorczości, inicjatywności, kreatywności a także aktywnego, odpowiedzialnego i świadomego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym,
- wykazać zrozumienie dla nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi,
- wykazać motywację i determinację w kierunku realizowania celów, czy to osobistych, czy wspólnych, zarówno prywatnych jak i w pracy,
- wykazać postawę krytycznej oceny wobec nieetycznych i korupcyjnych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarce rynkowej,
- przestrzegać zasad etycznego postępowania,
- cenić wartość pracy swojej i innych,
- prezentować postawy uczciwego pracownika i pracodawcy,
- szanować prawo,
- wykazać postawę poszanowania dla pieniądza,
- okazać świadomość wspólnoty i potrzeby współpracy z innym krajami przy zachowaniu i uszanowaniu własnej odrębności narodowej.

3 Materiał nauczania:

3.1 Człowiek jako istota przedsiębiorcza

1. Istota przedsiębiorczości
2. Poznanie mocnych i słabych stron własnej osobowości. Samoakceptacja
3. Motywy działalności społecznej, zawodowej i gospodarczej człowieka
4. Komunikacja interpersonalna. Postawa asertywna
5. Autoprezentacja
6. Rozwiązywanie konfliktów
7. Negocjacje
8. Praca zespołowa

3.2 Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej

1. Istota rynku i gospodarki rynkowej
2. Podstawowe podmioty w gospodarce rynkowej
3. Podmioty świadczące usługi finansowe
4. Banki i ich znaczenie w gospodarce
5. Giełda Papierów Wartościowych
6. Gospodarstwa domowe
7. Formy i ryzyko inwestowania pieniędzy
8. Ochrona praw konsumentów
9. Przedsiębiorstwa i ich klasyfikacja
10. Rola państwa w gospodarce rynkowej
11. Wzrost i rozwój gospodarczy i ich mierniki
12. Cykl koniunkturalny. Inflacja.
13. Formy powiązań gospodarczych z zagranicą
14. Integracja Polski z Unią Europejską
15. Proces globalizacji i jego konsekwencje

3.3 Świadczenie pracy

1. Rynek pracy. Bezrobocie
2. Aktywne poszukiwanie pracy
3. Przygotowanie dokumentów osoby ubiegającej się o pracę
4. Rozmowa kwalifikacyjna
5. Podstawy prawne zatrudnienia
6. Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy
7. Specyfika zatrudniania osób niepełnosprawnych
8. Płaca
9. Opodatkowanie przychodów z pracy

3.4 Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej

1. Szanse i zagrożenia prowadzenia działalności gospodarczej
2. Formy organizacyjno-prawne podmiotów gospodarczych
3. Procedura uruchamiania działalności gospodarczej
4. Planowanie działalności gospodarczej – biznes plan
5. Planowanie składników bazy materialnej firmy i źródeł ich finansowania
6. Koszty, przychody, wynik finansowy
7. Marketing w firmie
8. Promocja firmy – proces komunikowania się z rynkiem
9. Zarządzanie personelem
10. Zarządzanie dokumentacją firmy
11. Księgowość firmy – wybór formy opodatkowania
12. Podatkowa księga przychodów i rozchodów
13. Rozliczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych
14. Rozliczenie z Urzędem Skarbowym z tytułu podatku dochodowego
15. Rozliczenie z tytułu podatku od towarów i usług

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

Program przeznaczony jest dla uczniów technikum w zawodzie technik obsługi turystycznej.

Zajęcia prowadzone do osiągnięcia celów kształcenia będą realizowane z zastosowaniem różnorodnych metod kształcenia z przewagą metod aktywizujących. Wybór formy organizacji pracy uczniów zależy przede wszystkim od tego, jakie cele zajęć stawia nauczyciel i która forma w sposób najbardziej skuteczny umożliwia ich realizację.

Realizacja niniejszego programu zakłada twórcze uczestnictwo ucznia w procesie nauczania, dlatego powinny być preferowane metody aktywizujące, realizowane w trakcie nauczania wielostronnego, z wykorzystaniem technik multimedialnych.

Sugeruję również odwoływanie się do bezpośredniego otoczenia, w którym funkcjonuje uczeń, poprzez:

- zapraszanie na zajęcia praktyków gospodarczych,
- odwoływanie się do praktyki gospodarczej,
- wykorzystanie filmów edukacyjnych,
- organizowanie wycieczek przedmiotowych.

4.2 Proponowany podział godzin

Przedmiot podstawy przedsiębiorczości będzie realizowany w technikum o specjalności obsługa turystyczna w wymiarze 1 godziny tygodniowo w I i II roku nauki.

L.p.	Dział programowy	Proponowana liczba godzin
I.	Człowiek jako istota przedsiębiorcza	8
II.	Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	20
III.	Świadczenie pracy	12
IV.	Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej	25
V.	Do dyspozycji nauczyciela	11
Razem		76

4.3 Metody nauczania

Zgodnie z podstawą programową, przedmiot „Podstawy przedsiębiorczości” ma przygotować uczniów do życia w nowych warunkach społeczno-gospodarczych, uczyć samodzielności, inicjatywności i podejmowania decyzji. Między innymi z tego powodu przywiązuje się wielką wagę do kształtowania u młodzieży różnorodnych umiejętności niezbędnych w dorosłym życiu oraz prowadzeniu działalności gospodarczej. Dlatego uważam, że osiągnięciu wymienionych celów edukacyjnych najbardziej sprzyjające będzie stosowanie metod aktywizujących pracę uczniów.

Wykorzystane będą następujące metody i techniki kształcenia:

- podające – w celu wprowadzenia zagadnień nowych i o dużej trudności, dla zainteresowania ucznia tematem,
- problemowe – mające zastosowanie w sytuacjach, gdy uczniowie mogą i powinni samodzielnie poszukiwać informacji, interpretować je i analizować lub rozwiązywać związane z nimi problemy,
- eksponujące – przydatne wtedy, gdy szczególnie ważne jest kształtowanie właściwego systemu wartości oraz wrażliwości uczniów,
- praktyczne – w sytuacjach, gdy uczniowie mogą i powinni wykorzystać zdobytą wiedzę w sytuacjach praktycznych.

W przydatne będą następujące metody:

- wykład,
- wykład konwersatoryjny,
- pogadanka,
- metoda przypadków,
- analiza SWOT,
- dyskusja,
- burza mózgów,
- inscenizacja (odgrywanie ról),
- metoda sytuacyjna,
- metoda symulacyjna,
- metoda projektów,
- ćwiczenia indywidualne i grupowe,
- film,
- prezentacje,
- z użyciem komputera,
- przygotowanie wystąpień i prezentacji,
- studium przypadku.

4.4 Środki dydaktyczne

Podstawowym środkiem dydaktycznym wykorzystywanym w procesie edukacyjnym powinien być podręcznik i zeszyt ćwiczeń „Podstawy przedsiębiorczości”, Jacek Musiałkiewicz, Wydawnictwo Ekonomik. Dzięki zastosowaniu pracy z tekstem u uczniów można ukształtować umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, słowników, roczników statystycznych, Dzienników Ustaw Rzeczypospolitej, prasy). Oprócz pracy z tekstem uczniowie powinni korzystać również z mediów elektronicznych.

Wskazany jest dostęp do pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu lub komputer działający w sieci bezprzewodowej i projektor. Umożliwi to prowadzenie zajęć wykorzystaniem Internetu, jako źródła informacji. Mogą być wykorzystywane również do przedstawiania filmów edukacyjnych, prezentacji.

Inną grupą środków dydaktycznych, które powinny być stosowane w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” są środki audiowizualne, które pozwalają na nagrywanie i odtwarzanie scenek sytuacyjnych czy dyskusji.

Kolejną grupę środków dydaktycznych, które należy stosować są plansze i foliogramy. Przydatne będą również druki i formularze, które należy wypełniać przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej.

4.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] E. Aronson, *Człowiek-istota społeczna*, Warszawa 2001.
- [2] W. Głodowski, *Bez słów. Komunikacyjne funkcje zachowań niewerbalnych*, Warszawa 1996.
- [3] M. Jursa, *Prywatyzacja i zysk*, Poznań 2002
- [4] Komosa, *Szkolny słownik ekonomiczny*, Warszawa 2002
- [5] D. Koptiew, M. Wantuch, H. Wójcik, *ABC przedsiębiorcy. Od pomysłu do biznesu*, Warszawa 2002
- [6] G. Borkowska, *Zasady rachunkowości*, Warszawa 2000
- [7] I. Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J. Kruglak, S. Dyżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 1999
- [8] Majchrzycka-Guzowska, *Finanse w gospodarce rynkowej*, Warszawa 1997
- [9] D. Begg, *Ekonomia*, Warszawa 1998
- [10] E. Chojna-Duch, *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, Warszawa 2001
- [11] *Etyka biznesu*, red. J. Dietl, W. Gacparski, Warszawa 1999
- [12] K. Kmiecik –Baran, W. Cieślak, *Bez zgody na przemoc w szkole i w pracy*, Gdańsk 2001
- [13] Z. Cesarz E. Stadtmuller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000
- [14] J. Galster, Z. Witkowski, *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Toruń 2002
- [15] A. Tease, *Mowa ciała. Jak odczytywać myśli innych ludzi z ich gestów*, Kielce 2001
- [16] Kodeks Pracy

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Pracownia powinna być wyposażona w:

- laptop,
- rzutnik multimedialny,
- projektoskop,
- ekran,
- folię do projektoskopu i odpowiednie pisaki,
- magnetowid lub odtwarzacz CD/DVD,
- telewizor,
- kamerę wideo,
- Internet,
- lekkie stoliki umożliwiające manewry w przypadku pracy w grupie,
- flipchart – stojak z papierem wielkoformatowym.

Ważnym elementem wyposażenia pracowni jest podręczna biblioteczka, w której powinny znaleźć się:

- komplet szkolnych słowniczków pojęć ekonomicznych,
- podręcznik i ćwiczenia,
- przewodnik dla nauczyciela,
- prasa, np.: „Rzeczpospolita”, „Puls Biznesu”, „Gazeta Prawna”,

- uzupełniająca literatura fachowa,
- komplet bieżących roczników statystycznych,
- wybrane akty prawne,
- druki różnych dokumentów związanych z zatrudnianiem pracowników, zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wymagania podstawowe	Wymagania ponadpodstawowe
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcia przedsiębiorczość, osobowość, samoakceptacja - dokonać samooceny w kontekście słabych i mocnych stron własnej osobowości oraz predyspozycji do pracy w wybranym zawodzie - wymienić cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego - wymienić korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie; - rozróżnić komunikację werbalną i niewerbalną - identyfikować bariery w komunikacji - wyjaśnić pojęcie asertywność - rozróżnić zachowania bierne, agresywne i asertywne - wymienić sposoby rozwiązywania konfliktów - wymienić podstawowe zasady i fazy negocjacji - rozróżnić cechy i zachowanie „twardego” i „miękkiego” negocjatora - wymienić zasady organizacji pracy w zespole - rozróżnić role (lidera, wykonawcy) przyjmowane w grupie - wymienić cechy lidera - wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową - identyfikować i charakteryzować podstawowe elementy rynku - wymienić podmioty świadczące pozostałe usługi finansowe i zakres świadczonych przez nie usług - identyfikować powiązania występujące pomiędzy uczestnikami procesów rynkowych - wymieniać źródła dochodów gospodarstwa domowego - rozróżnić formy inwestowania własnych pieniędzy - obliczać zysk z różnych form inwestowania pieniędzy - wymienić prawa przysługujące konsumentowi z tytułu niezgodności towaru z umową i gwarancji, również w działalności turystycznej - wymieniać instytucje chroniące praw konsumenta - klasyfikować przedsiębiorstwa wg różnych	<ul style="list-style-type: none"> - określić własną osobowość - scharakteryzować znaczenie przedsiębiorczych postaw dla funkcjonowania gospodarki - określić dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej i gospodarczej - wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, uczucia, motywy - wskazać czynniki sprzyjające skutecznemu porozumiewaniu się - przygotować i dokonać autoprezentacji - stosować różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji, prezentacji własnego stanowiska i komunikowania się w zespole - scharakteryzować postawę asertywną, agresywną i uległą - wykorzystywać podstawowe metody rozwiązywania konfliktów - rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji - prowadzić negocjacje w typowych sytuacjach symulacyjnych - kierować grupą i podejmować decyzje - pokonywać bariery komunikacyjne w pracy zespołowej - opisać mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej - charakteryzować podmioty rynku finansowego i ich działalność - objaśniać strukturę wydatków gospodarstw domowych i ich powiązanie z wielkością dochodów - zaplanować własny budżet domowy - klasyfikować różne formy oszczędzania pieniędzy wg płynności, ryzyka i zysku - określić podstawy prawne funkcjonowania przedsiębiorcy na rynku - charakteryzować formy organizacyjno-prawne podmiotów gospodarczych - określić rolę państwa w gospodarce rynkowej - wyjaśnić wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny - charakteryzować zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce

<p>kryteriów</p> <ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować politykę fiskalną i monetarną - podać źródła dochodów i kierunki wydatków budżetu państwa - identyfikować podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego - przedstawić rodzaje i skutki inflacji - podać przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji. - wyszukiwać informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski - wymienić największe organizacje gospodarcze na świecie, do których należy Polska - przedstawiać sytuację na lokalnym rynku pracy - wymienić przyczyny, rodzaje i skutki bezrobocia - wyjaśnić istotę bezrobocia i jego mierniki - wymienić sposoby przeciwdziałania bezrobociu - opisać zasady sporządzania cv i list motywacyjnego - ocenić własne predyspozycje do wykonywania pracy w danym zawodzie (technik obsługi turystycznej) - wymienić zasady przeprowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej turystycznej - zdefiniować podstawowe pojęcia i terminy z zakresu prawa podatkowego oraz prawa pracy i prowadzenia działalności gospodarczej - wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy - podać zalety i wady prowadzenia działalności na własny rachunek - opisać procedurę uruchamiania działalności gospodarczej - wymienić składniki bilansu - wymienić podstawowe elementy i zasady sporządzania biznes planu - zdefiniować koszty i przychody - omówić znaczenie marketingu w firmie - wymienić zasady zarządzania personelem w firmie	<ul style="list-style-type: none"> - dokonywać analizy potencjalnych korzyści i kosztów integracji Polski z Unią Europejską - ocenić wpływ globalizacji na gospodarke świata i Polski - planować karierę zawodową - charakteryzować metody aktywnego poszukiwania pracy i instytucje wspomagające - opracować dokumenty kandydata do pracy na stanowisko w przedsiębiorstwie z branży turystycznej - określać wymagania i predyspozycje do wykonywania zawodu technik obsługi turystycznej - przygotować się i przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną pod kątem pracy w branży - scharakteryzować zasady prowadzenia działalności gospodarczej - ocenić szanse na otwarcie działalności w branży turystycznej na lokalnym rynku - wskazywać najkorzystniejsze sposoby finansowania działalności gospodarczej - obliczyć wynik finansowy - opracować prosty biznes plan firmy działającej w branży turystycznej - przygotować promocję swojej firmy związanej z turystyką - charakteryzować zasady prowadzenia dokumentacji firmy i prowadzenia rachunkowości - sporządzać podstawowe formularze, deklaracje, dokumenty i sprawozdania finansowe związane z zatrudnieniem i prowadzeniem działalności gospodarczej - prowadzić ksiązkę przychodów i rozchodów
--	---

5.2 Główne narzędzia kontroli

System sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów jest zgodny z aktualnym rozporządzeniem MENiS oraz wewnątrzszkolnym systemem oceniania. Metoda pomiaru osiągnięć będzie dostosowana do założonych celów ogólnych i celów szczegółowych kształcenia. Badanie osiągnięć ma na celu sprawdzenie wyników kształcenia i porównanie ich z założonymi celami, a w przypadku stwierdzenia braków możliwość nadrobienia zaległości.

Obszary aktywności ucznia podlegające ocenianiu:

- a) wypowiedzi ustne, np.:
  - kilkudzaniowa wypowiedź na bieżących zajęciach
  - pełna wypowiedź obejmująca materiał z trzech zajęć
  - dłuższa wypowiedź powtórzeniowa
  - prezentacja
  - referat
- b) wypowiedzi pisemne, w tym prace domowe, np.:
  - odpowiedź na pytania
  - rozwiązanie zadań, wykonanie ćwiczeń
  - test (sprawdzian) wiadomości i umiejętności z kilku lekcji lub danego działu programowego
  - referat
  - opracowanie projektu i jego wykonanie
  - ćwiczenia przedmiotowe
  - wyszukiwanie i przygotowanie informacji na dany temat
- c) aktywny udział w zajęciach pozalekcyjnych (konkursy, olimpiady, gry giełdowe, projekty, miniprzedsiębiorstwo)

6 Procedury ewaluacji programu nauczania

Celem ewaluacji jest określenie czynności, które będą optymalizowały i doskonaliły proces kształcenia, likwidowały wykryte sprzeczności, różnice pomiędzy poziomem umiejętności założonych, wynikających z zaplanowanych celów kształcenia, a poziomem umiejętności rzeczywiście ukształtowanych.

W wyniku ewaluacji powinny być podjęte decyzje, dotyczące zmiany jakościowej lub ilościowej czynników wpływających na poziom efektywności kształcenia, będących w bezpośredniej gestii nauczyciela. Działania ewaluacyjne mają prowadzić do wyciągnięcia wniosków i podjęcia właściwych decyzji związanych z poprawieniem struktury treści programowych i doskonaleniem metodyki nauczania.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów jest częścią procesu ewaluacji, polegającego na kontroli czynności dydaktycznych, sprawdzaniu ich rezultatów, wystawianiu adekwatnych ocen oraz modyfikowaniu przyjętych strategii dydaktycznych w oparciu o wnioski wynikające z kontroli. Ma na celu poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy skutki organizowanego procesu kształcenia są zgodne z zaplanowanymi celami.

Analiza ilościowa i jakościowa procesu nauczania podstaw przedsiębiorczości pozwoli nauczycielowi ustalić:

- w jakim stopniu uczniowie opanowali wiedzę, szczególnie umiejętności kluczowe, wykazują się przedsiębiorczością i inicjatywnością
- jak trwała jest ich wiedza
- jakie umiejętności i działania przedsiębiorcze należy poddać weryfikacji,
- jakie treści i metody należałoby zmodyfikować, czyli jakie zmiany należałoby wprowadzić w programie nauczania.

Do oceny procesu dydaktycznego zaangażuję uczniów przeprowadzając wśród nich anonimowe ankiety na temat treści nauczania, swojej pracy i stosowanych metod na koniec poszczególnych działów. Otrzymane w ten sposób informacje wykorzystam do doskonalenia swojego warsztatu pracy.

Przykładowa ankieta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia

(zaznacz „x” na skali ocen)

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 6).					
		1	2	3	4	5	6
1.	Potrafę prowadzić mediacje.						
2.	Potrafę argumentować podjęte decyzje.						
3.	Potrafę selekcjonować informacje						
4.	Potrafę formułować wnioski.						
5.	Potrafę dostrzegać współzależności pomiędzy zleceniami						
6.	Potrafę współdziałać w zespole.						

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.

(Zaznacz „x” na skali ocen)

Kryterium	Skala ocen (od 0 do 5)					
	0	1	2	3	4	5
Czy zainteresował Cię temat zajęć?						
Czy potrafisz określić cele zajęć?						
Czy podobały Ci się zastosowane metody nauczania?						
Czy zrozumiałeś przedstawiane treści?						
Czy przekazane treści będziesz mógł wykorzystać w życiu zawodowym?						

7 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu

Niniejszy program został napisany na potrzeby określonej klasy technikum dla zawodu technik obsługi turystycznej, ale z powodzeniem może być wykorzystany, po niewielkiej modyfikacji, w innego typu zawodach i szkołach,

W związku z tym, że program będzie realizowany od klasy I, cykl zajęć należy rozpocząć ćwiczeniami integracyjnymi oraz ustaleniem wraz z grupą celów i zasad pracy. Zakończenie cyklu obejmuje natomiast podsumowanie oraz ewaluację zajęć, wyników pracy i osiągnięć uczniów.

Zajęcia podstaw przedsiębiorczości powinny być prowadzone przez nauczyciela z wykształceniem ekonomicznym lub posiadającego przygotowanie z zakresu podstaw przedsiębiorczości. Aby planować i organizować zajęcia oraz właściwie kierować pracą grupy i aktywnością uczniów, nauczyciel musi wykazywać niezbędne kompetencje trenerskie (planowanie, umiejętności techniczne, komunikatywność, inteligencja emocjonalna, panowanie nad procesem dydaktycznym, umiejętności myślenia i tworzenia koncepcji). Niezbędne jest więc bardzo dobre przygotowanie metodyczne i pełna znajomość aktualnych zagadnień ekonomicznych i śledzenie na bieżąco informacji, publikacji o tematyce gospodarczej.

Niektóre z zagadnień realizowanych w ramach przedmiotu wymagają konsultacji z innymi nauczycielami uczącymi przedmiotów zawodowych w zawodzie technik obsługi turystycznej, prawa. Z drugiej strony współpraca nauczyciela postaw przedsiębiorczości ze szkolnym zespołem nauczycieli przedmiotów zawodowych pozwoli na eliminację powtarzających się treści nauczania.

8 Bibliografia

- [1] H. Komorowska, *O programach prawie wszystko*, KOWEZ, Warszawa 1999.
- [2] J. Korba, M. Mistrza, Z. Smutek, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, OPERON 2005,
- [3] K. Kruszewski, *Sztuka nauczania. cz.. I*, Wydawnictwo Naukowe PWN 2007
- [4] C. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1988,
- [5] 5. Z. Makięła, T. Rachwał, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, Nowa Era,
- [6] 6. Musiałkiewicz, *Podstawy przedsiębiorczości, Materiały dla nauczyciela*, Ekonomik 2006,
- [7] 7. T. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991,
- [8] W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998,
- [9] J. Szempruch, *Założenia, zasady opracowania modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, WSE i I, Lublin 2009.
- [10] *Informator o egzaminie z przygotowania zawodowego*, OKE /CKE, Warszawa 2005.

